

Ποία δὲ ἀμίμητος τρυφερότης εἰς τὰς ἐρωτικὰς ἐκφράσεις, ἃς ἀπευθύνει ὁ Ἄναξ τῶν Θεῶν, ὅπως πείσῃ αὐτήν, εἰς τὴν ταλαντευομένην αὐτοῦ παράκοιτιν¹;

Οὐ γὰρ πώποτε μ' ὦδε θεᾶς ἔρος οὐδὲ γυναικὸς
θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι περιπροχυθεὶς ἐδάμασσεν,
ὥς σέο νῦν ἔραμαι καὶ με γλυκὺς ἥμερος αἰρεῖ.

Καὶ ἐν ἑτέρᾳ δὲ περιπτώσει, ὅτε ὁ Ἄρης καὶ ἡ Ἀφροδίτη συλλαμβάνονται εἰς τὰ ἄμματα τοῦ πονηροῦ Ἡφαίστου, καὶ συρρέουσι πάντες οἱ Θεοὶ εἰς τὸ χαλκοῦν αὐτοῦ δῶμα, ὅπως εὐφρανθῶσιν ἐπὶ τῷ παθήματι τῶν ἐραστῶν, αἱ Θεαὶ αἵτινες ὀλίγον ἐπὶ σεμνότητι διεκρίνοντο, μένουσιν οὐχ ἥττον ἐξ αἰδοῦς εἰς τὰ οἰκήματα αὐτῶν.

Θηλύτεραι δὲ θεαὶ μένον αἰδοῖ εἵκοι ἐκάστη.

Ὅδ. Θ. 324.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ο ΓΑΜΟΣ.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.

Ὅταν λαὸς τις παραδεχθῇ τὸν νόμιμον γάμον, τὴν θάσιν ταύτην τῆς οἰκογενείας, καὶ ἐπομένως τῆς κοινωνίας, ἀρθῇ δὲ μέχρι τῆς μονογαμίας, παρέχει ἀσφαλῆ τῆς εὐγενοῦς αὐτοῦ καταγωγῆς ἐχέγγυα, καὶ θεωρεῖται δικαίως ὡς ἀφιχθεὶς εἰς ὑψηλὸν βαθμὸν πολιτισμοῦ. Ἐν τῇ Ὀμηρικῇ ἐποχῇ εὐρίσκομεν ταῦτα πάντα, ὡς ἔθιμα ἐδραῖα καὶ πατροπαράδοτα.

Ἡ ἱερότης τοῦ γάμου, γενικῶς ἀναγνωριζομένη, διαλάμπει πανταχοῦ τῶν ἐπῶν. Αὐτοὶ οἱ Θεοὶ θεωροῦνται προστάται τοῦ ὕμεναίου, καὶ λέγονται παρέχοντες εἰς τοὺς θνητοὺς τὰς συζύγους αὐτῶν. Αὐτοὶ εἰσιν οἱ εὐλογοῦντες τοὺς γάμους τῶν εὐνοουμένων αὐτῶν, Ὅδ. Δ. 208, οἱ ὀρίζοντες τὸν ἀριθμὸν τῶν τέκνων, τῶν

¹ Miror verecundiam Hom. versorum, qui pro illa aetate castissimi sunt. Heyne ad Il. XIV. 328. Ἦτοι — θαυμάζω τὴν αἰδημοσύνην τῶν ὀμηρικῶν στίχων, οἵτινες διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰσὶ σεμνότατοι.

γεννωμένων ἐν ἐκάστη οἰκογενεΐᾳ, καὶ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ποιητοῦ, δωροῦντες αὐτὰ τῇ μητρί. Ὅδ. Δ. 12. Ρ. 117.

Ἐθεωρεῖτο δὲ ὁ γάμος γενικῶς ὡς εὐτύχημα, καὶ τοὺς πλείστους τῶν ἡρώων εὐρίσκομεν νενυμφευμένους, Ἰλ. Ι. 378. Ὅδ. Π. 126. Υ. 74. Τῶν δὲ Θεῶν αἱ συζυγικαὶ περιπτώξεις θεωροῦνται ὡς γεγονὸς αἴσιον, ἐφ' ᾧ ὁργᾷ ἐκ χαρᾶς σύμπασα ἡ φύσις. Ἀμίμητον τούτου παράδειγμα ἔσχομεν ἤδη τὴν ἐπὶ τῆς Ἰδῆς ὁμιλίαν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, ὅτε θλαστάνουσιν ἐκ τῆς γῆς αὐθορμήτως τὰ κάλλιστα τῶν ἀνθέων, ὅπως σχηματίσωσι τὴν θείαν εὐνὴν. Ἀλλ' εἰσὶ περιττὰ σχεδὸν τὰ λοιπὰ παραδείγματα ἀπέναντι τῶν ἐξῆς στίχων, οὓς ἀπευθύνει τῇ Ναυσικάᾳ ὁ Ὀδυσσεύς, ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει θεθαίως τῆς Πηνελόπης, καὶ οἷτινες δικαίως θεωροῦνται ὡς ὁ τελειότερος ὁρισμὸς τοῦ εὐτυχοῦς γάμου.

. . . . οὐ μὲν γὰρ τοῦγε κρεῖσσον καὶ ἄρειον
ἢ ὅθ' ὁμοφρονέοντε νοήμασιν οἶκον ἔχῃτον
ἀνὴρ ἠδὲ γυνή

Ὅδ. Ζ. 183.

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ μισογύνης Ἡσίοδος ἀναγνωρίζει, ὅτι οὐδεὶς θησαυρὸς ἀνώτερος τῆς ἀγαθῆς γυναικός. Ἔργα καὶ Ἡμ. 643.

Ἐνυμφεύοντο δὲ οἱ νέοι καὶ νεάνιδες ἐν θαλερᾷ ἡλικίᾳ, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἔκφρασις θαλερὸς γάμος, Ὅδ. Υ. 74. Οὕτως ὁ Λαέρτης ὑπανδρεύει τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Κτιμένην, ἅμα ἠθάσασαν, Ὅδ. Ο. 366, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Κισσῆς τὴν Θεανώ, Ἰλ. Λ. 225, ἐν ᾧ ἀφ' ἐτέρου εἶδομεν, ὅτι τὴν Ναυσικάαν, εἰσέτι παιδίσκη, ἐμνηστεύοντο ἤδη οἱ εὐγενέστεροι τῶν Φαιάκων. Μεταξὺ τῶν ἀρίστων συμβουλῶν, ἃς παρέχει ὁ Ἡσίοδος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, συγκαταριθμεῖται καὶ ἡ περὶ τῆς νυμφεύσεως αὐτοῦ, ἅμα προσεγγίσῃ τὸ τριακοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει οὐχὶ πολὺ ἀργότερον· ἐπιλέγει δέ, ὅτι μνηστευθεὶς παρθένον δεκατετραετῇ, καὶ ὁδηγήσας αὐτὴν κατ' οἶκον, ποιεῖ καλῶς νυμφευόμενος αὐτήν, ἅμα φθάσῃ τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος. Ἔργα καὶ Ἡμ. 640. Ἀναφέρονται ὁμῶς παρ' Ὀμήρῳ καὶ σύζυγοι ὁμήλικες, Ἰλ. Λ. 225, ὅτι δὲ ἰδίως ἐτιμᾶτο ὡς μνηστὴ ἢ παρθένος, ἀποδείκνυται ἐκ τῆς συνεχῶς ἀπαντώσης φράσεως κουριδίῃ ἄλοχος· φαίνεται δέ, ὅπερ ἰδιαζόντως

τιμᾷ τὴν ἀγνότητα τῶν ἡθῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅτι καὶ ἡ ἔκφρασις **κουρίδιος πόσις** ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐξελαμβάνετο ἔννοιαν.

Τινὲς ἐμέμφθησαν πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν Ὀμηρικὴν ἐποχὴν καὶ ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἡ νεᾶνις οὐδόλως συμμετεῖχε τῆς ἐκλογῆς τοῦ συζύγου αὐτῆς. Καὶ ἀληθὲς μὲν ἐστίν, ὅτι οὗτος ἐξελέγετο ὑπὸ τῶν γονέων, ἀλλ' οὐδαμοῦ τῶν ἐπῶν ἀπαντῶμεν παράδειγμα νέας κόρης δυσανασχετούσης κατὰ τῆς τοιαύτης ἐκλογῆς· φαίνεται δὲ ἡμῖν ὑπερβολικὴ, τῇ ἀληθείᾳ, ἡ ἀπαίτησις τῆς παρ' Ὀμήρῳ εὐρέσεως ἐθίμου, ὅπερ καὶ σήμερον ἔτι ἀμφισβητεῖται, καὶ ἀτελῶς ἐφαρμόζεται. Αἱ παρθένοι, πεποιθυῖαι εἰς τὸ φίλτρον, καὶ τὴν πεφωτισμένην μέριμναν τῶν γονέων αὐτῶν, ἀπεδέχοντο εὐχαρίστως τὸν παρ' αὐτῶν ὀρισθέντα, καὶ μόνον μέλημα εἶχον τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εὐτυχίας αὐτοῦ.

Τῆς ἀπολύτου ταύτης τῶν γονέων ἐξουσίας πλεῖστα ἔχομεν παραδείγματα. Ὁ Βασιλεὺς τῆς Λυκίας ὑπόσχεται ἐκ τοῦ προχείρου τὴν θυγατέρα αὐτοῦ τῷ Βελλεροφόντῃ, Ἰλ. Ζ. 192. ὁ δὲ Ἀλκίνοος προτείνει τὴν Ναυσικάαν τῷ Ὀδυσσεῖ, ἄνευ προτέρας περὶ τούτου συνεννοήσεως, οὐδὲ μετ' αὐτῆς τῆς Ἀρήτης, Ὀδ. Η. 313. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς λέγων, ὅτι εὐχερὴς τυγχάνει αὐτῷ ὁ γάμος μεθ' οἷας ὅποτε τῶν ἀρίστων Ἀχαιίδων, καὶ οἱ μνηστῆρες ἰσχυρίζομενοι, ὅτι ὑπῆρχον ἐν Ἑλλάδι πολλαὶ γυναῖκες, ὧν εὐχερὴς ἦν δι' αὐτοὺς ἡ ἀπόκτησις, δι' ἀπλῆς αἰτήσεως, παρέχουσιν ἡμῖν νέα παραδείγματα, ὅτι ἔρχει πρὸς τοῦτο ἡ ἀπόφασις τῶν γονέων. Ὀδ. Β. 206. Ἐν τούτοις φαίνεται, ὅτι ἐνίοτε ἐζητεῖτο καὶ ἡ γνώμη τῶν ἀδελφῶν, καὶ λοιπῶν στενῶν συγγενῶν, ἐννοεῖται πάντοτε τῶν ἀρρένων, διότι ἐν τῷ εἰς Ἀφροδίτην ὕμνῳ βλέπομεν, ὅτι αὕτη ἀπαιτεῖ, ὅπως ὁ Ἀγχίσης, πρὶν ἢ νυμφευθῇ αὐτήν, ἐπιτύχῃ τὴν συγκατάθεσιν, οὐ μόνον τῶν γονέων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀδελφῶν, καὶ λοιπῶν αὐτοῦ συγγενῶν,

πατρί τε σὺ δειῖξον καὶ μητέρι κέδν' εἰδυίῃ,
σοῖς τε κασιγνήτοις, οἵτοι ὁμόθεν γεγάασιν.

Ὕμνος εἰς Ἀφρδ. 135.

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἐμφαίνεται πρὸς τούτοις, ὅτι οὐ μόνον διὰ τὰς παρθένους, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς υἱοὺς εἰσέτι ἀπητεῖτο πρὸς γάμον ἡ συγκατάθεσις τῶν γονέων. Οὕτω καὶ ὁ Μενέλαος κατὰ

τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὑπανδρεύει τὴν θυγατέρα, καὶ νυμφεύει τὸν υἱὸν αὐτοῦ μετὰ τινος Σπαρτιάτιδος, Ὅδ. Β. 10. Ὅμοίως δὲ καὶ ὁ Ἀχιλλεύς, ἀρνούμενος μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ Ἀγαμέμνονος, μετὰ τῆς προσφερομένης λαμπρᾶς προικός, λέγει ὅτι τῷ γέροντι αὐτοῦ πατρὶ ἀπόκειται ἡ ἐκλογὴ τῆς νύμφης.

Πηλεὺς τὴν μοι ἔπειτα γυναῖκα γαμέσσεται αὐτός.

Ἰλ. Ι. 394.

Ἐν μόνον ὑπάρχει χωρίον, ἐξ οὗ προκύπτει, ὅτι κατ' ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς εἰς γάμον ἐρχομένης, τὸ ἐξῆς:

μητέρα σὴν ἀπόπεμψον, ἄνωχθι δέ μιν γαμέεσθαι
τῷ ὅτεψ' τε πατήρ κέλεται καὶ ἀνδάνει αὐτῇ.

Ὅδ. Β. 114.

Ἀλλ' ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῆς Πηνελόπης, ἥτις φυσικὸν ἐστίν, ὅτι ἐκέκτητο πολὺ πλείονα, ἢ κατὰ τὸ σὺνηθες ἐλευθερίαν.

Η ΜΝΗΣΤΕΙΑ.

Εἶδομεν ἄνωτέρω ὅτι ἡ νεᾶνις, μόλις ἠθάσασα, περιεκυκλοῦτο ὑπὸ τῶν εἰς γάμον ζητούντων αὐτὴν μνηστήρων. Τοσαῦτα παρέχει ἡμῖν τούτου παραδείγματα ἡ ἀρχαιότης, ὥστε πιστεύομεν, ὅτι πρόκειται περὶ ἐθίμου κοινῶς παραδεδεγμένου. Ἐνθυμίζομεν μόνον τὸ τῆς καλῆς Ἑλένης, ἣν ἐμνηστεύσαντο πάντες τῆς Ἑλλάδος οἱ ἡγεμόνες, τὸ τῆς Ναυσικάας, ἣν ἐπεζήτησαν οἱ εὐγενέστεροι τῶν Φαιάκων, καὶ τὸ τῆς Πηνελόπης. Ἐννοεῖται δέ, ὅτι ὁ ἀριθμὸς, καὶ ἡ ἀξία τῶν μνηστήρων τούτων ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς εὐγενείας, καὶ τῆς καλλονῆς τῆς νύμφης. Ὡστε ἔχομεν ὧδε διαφορὰν σπουδαίαν μεταξὺ τοῦ πεπολιτισμένου ἡμῶν αἰῶνος, καὶ τῆς ἡμιθαυροῦ ὁμηρικῆς ἐποχῆς, ἀλλ' ἡ διαφορὰ αὕτη οὐδόλως τυγχάνει δι' ἡμᾶς κολακευτική. Ἡ καλλονή, καὶ ἡ εὐγένεια ἐκτιμῶνται βεβαίως καὶ τὴν σήμερον κατὰ θεωρίαν, ἀλλ' εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν συγχρόνων μνηστήρων εὐγενεστέρα τῆς Ναυσικάας, καὶ τῆς Ἑλένης ὠραιότερα, ἤθελεν εἶναι βεβαίως ἡ Μήδεια, ἢ ἐκ τῆς Κολχίδος συμπαραλαβοῦσα τὸ χρυσοῦν δέρας.

Ἄλλως εἶχον τὰ πράγματα κατὰ τὸν 10 π. χ. αἰῶνα. Τότε οὐ μόνον ὀλίγον ἐδάρυνεν εἰς τὴν πλάστιγγα ἡ περιουσία τῆς μνηστῆς, ἀλλὰ διεξήγετο ἀπ' ἐναντίας πᾶς ὁ μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων ἀγῶν διὰ πλουσίων δώρων, ἅτινα προσήνεγκον οὗτοι εἰς αὐτὰς τὰς παρθένους, ἢ καὶ εἰς τοὺς γονεῖς, καὶ συγγενεῖς αὐτῶν, ὅπως κερδίσωσιν οὕτω τὴν εὖνοιαν καὶ συγκατάθεσιν αὐτῶν. Συνίσταντο δὲ συνήθως τὰ δῶρα ταῦτα εἰς πολυτίμους πέπλους, χρυσότευκτα ἀγγεῖα, ἢ καὶ βόας, ὅπερ ἐξηγεῖ τὸ ἐπίθετον *ἀλφεισίδοιαι*, τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὰς παρθένους, τὰς παρὰ πολλῶν ἐπιζητούμενας, Ὑμν. εἰς Ἀφρδ. 119. Τοιαῦτά εἰσὶ τὰ δῶρα, ἅτινα ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν μνηστήρων αὐτῆς καὶ ἡ Πηνελόπη.

Πλὴν δὲ τούτου φαίνεται, ὅτι οἱ θιασῶται περιζητήτου τινὸς κόρης ὑπεβάλλοντο πολλάκις καὶ εἰς ἑτέρας δοκιμασίας, κερδαίνοντες δι' ἀνδραγαθημάτων, ὡς οἱ ἱππῶται τοῦ μεσαίου αἰῶνος, τὸ ἀντικείμενον τῶν πόθων αὐτῶν. Οὕτως ὁ Νηλεὺς ὑπεσχέθη τὴν ὠραίαν αὐτοῦ θυγατέρα Πηρὴν εἰς τὸν ὑπεξαιρέσοντα ἐκ Φυλάκης τοὺς βόας τοῦ Ἰφίκλου, Ὅδ. Λ. 287. Ὁ δὲ Ὀθρυονεὺς ὑπόσχεται, ἐὰν δοθῇ αὐτῷ ἡ Κασσάνδρα, τὴν ἐκ Τροίας ἀποδίωξιν τῶν Ἀχαιῶν, δι' ὃ καὶ πικρῶς ὄνειδίζεται ὑπὸ τοῦ Διομήδου, μετὰ τὴν παρὰ τὰς νῆας ἥτταν Ἰλ. Ν. 363. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ Πηνελόπη συγκατατίθεται ἐπὶ τέλους εἰς τὴν παραδοχὴν ἐκείνου ἐκ τῶν μνηστήρων, ὅστις ἐκέκτητο ἱκανὴν ῥώμην, ὅπως τανύσῃ τὸ τόξον τοῦ Ὀδυσσεύς, Ὅδ. Φ. 75. Τὴν ὁμοιότητα ταύτην τοῦ ὁμηρικοῦ ἐθίμου πρὸς τὸ τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης παρατηροῦσιν οἷτε Γερμανοὶ καὶ οἱ Γάλλοι συγγραφεῖς, λέγοντες ὅτι ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὁ Τάσσος, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Λατινικῶν ἐθνῶν θάρδοι, ἀποθαίνουσιν ἀπόγονοι τοῦ Ἑλληνος ἀοιδοῦ.

ΤΑ ΕΞΕΔΝΑ.

Ἄλλ' οὐδ' εἰς ταῦτα μόνον περιωρίζοντο αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ μνηστῆρος. Καὶ ἀφ' οὗ ὀριστικῶς ἐξελέγετο μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων ὁ καταλληλότερος, ἐξηγόραζεν οὗτος τὴν νύμφην διὰ νέων δώρων, ἀσυγκρίτως σπουδαιότερων τῶν πρώτων, καὶ καλουμένων *ἔεδνα*, Ὅδ. Ζ. 159. Θ. 318. Πόσον δὲ πλούσια ἦσαν τὰ *ἔεδνα*, ἢ

καὶ ἔδνα ταῦτα, ὁρῶμεν ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ Ἰφιδάμα, ὅστις προσφέρει εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ ἑκατὸν βόας, καὶ χιλίους ἄρνas καὶ αἶγας, Ἰλ. Λ. 241.

Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἀξία τῶν ἔδνων τούτων οὐ μικρὸν ἐθάρυνεν εἰς τὴν πλάστιγγα, τοῦλάχιστον εἰς τὰ ὄμματα τῶν γονέων, ἐξασφαλίζουσα τῷ γενναιοτέρῳ τὴν ἐπιτυχίαν, καθόσον ἡ Ἀθηνᾶ λέγει τῷ Τηλεμάχῳ, ὅτι ἐπιβληθήσεται πιθανῶς εἰς τὴν Πηνελόπην ὑπὸ τῶν συγγενῶν αὐτῆς ἡ ἐκλογὴ τοῦ Εὐρυμάχου, διότι οὗτος ἦν ὁ ὀλβιώτερος τῶν μνηστήρων. Ὅδ. Ο. 18. Ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου ἡ εὐγενὴς Πηνελόπη, καταφρονοῦσα τὴν ὕλικὴν ταύτην ὑπεροχὴν, προτιμᾷ τὸν Ἀμφίνομον, ὡς διακρινόμενον ἐπὶ φρονήσει καὶ εὐφύῳ, Ὅδ. Π. 397.

Φαίνεται δὲ ἀληθῶς πρὸς τιμὴν τῆς ἐποχῆς, ὅτι καὶ μόνη ἡ ἀρετὴ ἐθεωρεῖτο ἐνίοτε ὡς προσὸν ἐπαρκές, καθόσον ὁ Ὀδυσσεύς, μεταξὺ ἄλλων περιπετειῶν, ἃς διηγεῖται τῷ Εὐμαίῳ ἐν τῇ ψευδεῖ αὐτοῦ βιογραφίᾳ, λέγει πρὸς τούτοις ὅτι, καίτοι πτωχός, ἐνυμφεύθη

. . . . γυναῖκα πολυκλήρων ἀνθρώπων
εἶνεκ' ἐμῆς ἀρετῆς, ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιος ἦα
οὐδὲ φυγοπτόλεμος

Ὅδ. Σ. 212.

Εἰς ἀντιστάθμισιν τῶν δώρων τούτων φαίνεται ὅτι καὶ οἱ γονεῖς παρεῖχον εἰς τὴν θυγατέρα αὐτῶν προῖκα, ἧτις καὶ αὕτη ἐκαλεῖτο τότε διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος. Τοιούτου ἔδνου μεγαλοπρεπὲς παράδειγμα παρέχουσιν αἱ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα προτάσεις τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὑποσχομένου ἑπτὰ εὐναιόμενα πτολίεθρα. Ἰλ. Ι. 149. ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνταπαιτήσεως. Καὶ ὁ Βασιλεὺς δὲ τῆς Λυκίας παραχωρεῖ τῷ Βελλεροφόντῃ, μετὰ τῆς θυγατρὸς, τὸ ἥμισυ τοῦ βασιλείου αὐτοῦ Ἰλ. Ζ. 193. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Τηλέμαχος λέγει, ὅτι ἐὰν ἀποθάλη τὴν μητέρα, δυσχερὴς ἔσται ἡ εἰς τὸν πατέρα αὐτῆς ἀπόδοσις τῆς προικός, ἐξ οὗ ὁρῶμεν, ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τὰ ἔδνα ἐπεστρέφοντο εἰς τοὺς γονεῖς. Ὅδ. Β. 133. Ἐπιμαρτυρεῖ δὲ τοῦτο καὶ ὁ Ἥφαιστος, ὅστις, ἀπατηθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης, ἀπαιτεῖ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἔδνων, ἅπερ ἔδωκε διὰ τὴν εὐστέφανον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐχέμυθον Κυθήρειαν. Ὅδ. Θ. 320.

Η ΤΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΓΑΜΩΝ.

Περὶ τῶν κατὰ τὴν χαρμόσυνον ταύτην περίστασιν ἐθιζομένων γνωρίζομεν τὰ ἐξῆς. Μεγαλοπροπὲς παρετίθετο γεῦμα ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς τῆς νύμφης, δι' ὃ, ἐν τούτοις, τοὺς ἀναγκαίους θόας καὶ ἄρνας παρεῖχεν ὁ γαμβρός. Τοιοῦτον συμπόσιον προητοίμαζεν ὁ Μενέλαος διὰ τοὺς συγχρόνους γάμους τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, ὅτε ἀφίκετο εἰς Σπάρτην ὁ Τηλέμαχος, Ὅδ. Δ. 3. παρεκάθητο δὲ εἰς αὐτὸ καὶ ἡ νύμφη λαμπρῶς ἐνδεδυμένη. Οὕτως ἡ Ἑλένη δωρεῖ εἰς ἀνάμνησιν τῷ Τηλεμάχῳ λαμπρὸν πέπλον, παραγγέλλουσα ὅπως κοσμήσῃ δι' αὐτοῦ τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ νύμφην, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου, φυλάττων αὐτὸν προσωρινῶς παρὰ τῇ μητρί, ἐν τῷ Μεγάρῳ, Ὅδ. Ο. 126. Καὶ οἱ προσκεκλημένοι δὲ ἤρχοντο πλουσίως ἡμφιεσμένοι. Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνοντο αἱ ἰδιαίτεραι τῆς νύμφης φίλαι, καὶ ὁμήλικες, αἵτινες ἔμενον διαρκῶς παρ' αὐτῇ, κ' ἐχρησίμευον, οὕτως εἰπεῖν, ὡς παράνυμφοι.

Τὸ συμπόσιον ἐπηκολούθει ὄρχησις πρὸς τὸν ἦχον φορμύγγων, καὶ τὸ ᾄσμα ἀοιδῶν. Προετοιμάζων τὸν φόνον τῶν μνηστήρων ὁ Ὅδυσσεύς, ὅπως μὴ προώρως φωραθῇ τὸ πρᾶγμα, καὶ

μὴ πρόσθε κλέος εὐρὺ φόνου κατὰ ἄστυ γένηται

Ὅδ. Ψ. 137.

μηχανᾶται εὐφυὲς στρατήγημα, καὶ προσποιεῖται ὅτι τελεῖται γάμος ἐν τοῖς Μεγάροις. Διδακτικώταται δὲ εἰσὶ δι' ἡμᾶς αἱ ὁδηγίαι, ἃς παρέχει τοῖς συνεργάταις τῆς ἐκδικήσεως αὐτοῦ.

Τοιγὰρ ἐγὼν ἐρέω ὥς μοι δοκεῖ εἶναι ἄριστα
πρῶτα μὲν ἄρ' λούσασθε καὶ ἀμφιέσασθε χιτῶνας,
ὁμῶς δ' ἐν μεγάροισιν ἀνώγετε εἴμαθ' ἐλέσθαι·
αὐτὰρ θεῖος ἀοιδὸς ἔχων φόρμιγγα λίγειαν
ἡμῖν ἡγείσθω φιλοπαίγμονος ὄρχηθμοῖο,
ὥς κεν τις φαίη γάμον ἔμμεναι ἐκτὸς ἀκούων
ἢ ἀν' ὁδὸν στείχων, ἢ οἱ περὶ ναιετάουσιν. Ὅδ. Ψ. 136.

Ἀληθῶς δὲ τὰ πάντα διεσκευάσθησαν κατὰ τὰς παραγγελίας ταύτας,

τοῖσιν δὲ μέγα δῶμα περιστεναχίζετο ποσσὶν
ἀνδρῶν παιζόντων καλλιζώνων τε γυναικῶν.

Ὅδ. Ψ. 147.

οἱ δὲ ἔξωθεν ἀκούοντες, συλληφθέντες εἰς τὴν παγίδα, κατηγόρουν τὴν Πηνελόπην, καὶ ἔλεγον

Ἦ μάλα δὴ τις ἔγρημε πολυμνήστην βασίλειαν
σχετλίη, οὐδ' ἔτλη πόσιος οὐ κουριδίοιο

Ὅδ. Ψ. 150.

Τὸ δὲ ἐσπέρας ὠδηγεῖτο τέλος ἡ νύμφη ἐν πομπῇ, καὶ διὰ πέπλου κεκαλυμμένη, εἰς τὸν οἶκον, ἢ τὸν ἰδιαίτερον θάλαμον τοῦ γαμβροῦ· λαμπαδηφόροι, καὶ ἀξιέραστοι γυναῖκες προεπορεύοντο τῆς συνοδείας, ἥς εἶποντο στίφη χορευτῶν· παῖδες δὲ καὶ παρθένοι ἔψαλλον πρὸς λύρας, καὶ αὐλοὺς φαιδροὺς ὕμεναίους.

Περὶ τῶν ἐνδυμάτων αὐτῆς λέγει ἡ Ναυσικάα τῇ Ἀθηνᾷ

. χρὴ καλὰ μὲν αὐτὴν
ἐννυσθαι, τὰ δὲ τοῖσι παρασχεῖν οἳ κέ σ' ἄγωνται

Ὅδ. Ζ. 28.

ἐξ οὗ προκύπτει, ὅτι ὑπῆρχον καὶ τινες, οἵτινες ὠδήγουν τὴν νύμφην, καὶ εἰς οὓς αὕτη ἐδώρει τὰ κατάλληλα ἱμάτια¹. Πιθανὸν δὲ ὅτι ἐκράτουν αὐτὴν ἐκατέρωθεν, ὡς ἐθίζεται εἰσέτι ἐν Ἑλλάδι.

Καὶ συνήθως μὲν ἔμενον οἱ νεόνυμφοι ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ, καὶ συνετέλουν πρὸς ἀπαρτισμὸν μεγάλης πατριαρχικῆς οἰκογενείας. Τότε δέ, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, ὠκοδόμει ἀπλῶς ὁ γαμβρὸς ἰδιαίτερον θάλαμον ἐν τῇ μεγάλῃ αὐλῇ. Οὕτως οἱ νεονυμφευμένοι υἱοὶ τοῦ Ἀλκινόου ἐξηκολούθουν οἰκοῦντες τὸ κοινὸν Μέλαθρον, Ὅδ. Η. 5. Καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον συνώκουν καὶ πάντες οἱ υἱοί, καὶ γαμβροὶ τοῦ Πριάμου, Ἰλ. Ζ. 244, καὶ τοῦ Νέστορος, Ὅδ. Γ. 412. 451.

Ὑπῆρχον ὅμως καὶ ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνος τούτου τοῦ γαμβροῦ ἀνεγείροντος ἰδιαίτερον οἶκον, καὶ ἀποχωριζομένου ὅλως τοῦ πατρός. Οὕτως ὁ Ἑκτωρ, καὶ ὁ Πάρις κατώκουν εἰς οἰκίας ἰδίας, ἀλλ' εὗρισκόμενας ἐγγὺς τῶν Ἀνακτόρων τοῦ Πριάμου, Ἰλ. Ζ. 313. 371. 370. Ἐν πάσῃ περιπτώσει φαίνεται ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ νυμφευομένου ἀνοικοδόμησις ἰδίου θαλάμου, ἢ οἴκου, ἦν ἔθος γενικόν, ὅπερ ἐξηγεῖ τὴν παθητικὴν τοῦ Ὀμήρου ἔκφρασιν, ὡςάκις πρόκειται περὶ νεογάμων πεσόντων ἐν τῇ μάχῃ, ὅτι ἀφῆκαν ἡμιτελῆ τὸν δόμον αὐτῶν. Καὶ οἱ ἐξῆς δὲ στίχοι, δι' ὧν ὁ Εὐφορβος ἐπικαλεῖται τὴν εὐσπλαγχνίαν

¹ Τὸ χωρίον τοῦτο μεταφράζει ὁ BECKER ὡς ἐξῆς· Deren sie selbst bedarf, und die sie andere austheilen muss. BECKER, Charikles 12. Σ. 410.

τοῦ Μενελάου, μετὰ τὸν φόνον τοῦ Πατρόκλου, διαγράφουσιν εὐγλώπτως τὴν εἰκόνα τῆς ἐρτημώσεως, καὶ τοῦ πένθους, ὅπερ ἐπηκολούθει τοιοῦτον ἀτύχημα.

χήρωςας δὲ γυναῖκα μυχῶ θαλάμοιο νέοιο,
ἀρτητὸν δὲ τοκεῦσι γόνον καὶ πένθος ἔβηκας
Ἰλ. Ρ. 37.

Εἷς τινὰς δὲ περιπτώσεις ἡ νόμφη ἠκολούθει τὸν σύζυγον αὐτῆς καὶ εἰς ὅλως ξένην χώραν. Οὕτως ὁ Μενέλαος, συζεύξας τὴν θυγατέρα αὐτοῦ μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀχιλλέως, ἀποστέλλει αὐτὴν τῷ γαμβρῷ εἰς τὸ ἄστυ τῶν Μυρμιδόνων, Ὀδ. Δ. 5. Ἐξάγεται δὲ ἐκ τῶν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ λεγομένων, ὅτι ὁ γαμβρὸς οὐδόλως παρῆν εἰς τὴν τελετὴν, ὥστε φαίνεται ὅτι ἐπετρέπετο, ὡς καὶ τὴν σήμερον τοῦτο συμβαίνει, εἰς ἐξαιρετικάς τινὰς περιπτώσεις, ἡ τέλεσις τοῦ γάμου, ἀπόντος τοῦ ἐνὸς τῶν νεονύμφων.

ΓΑΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

Ὅτι ὁ δεύτερος γάμος ἐθεωρεῖτο παρ' Ὀμήρῳ νόμιμος, οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ἀποδείκνυται δὲ τοῦτο ἐπαρκῶς κ' ἐκ μόνου τοῦ παραδείγματος τῆς Πηνελόπης, ἥτις, ἀπολεσθέντος τοῦ Ὀδυσσεύς, ἐθεωρεῖτο ἀποκτήσασα, ὡς ἐκ τούτου, τὸ δικαίωμα πρὸς τέλεσιν δευτέρου γάμου, εἰς ὃν ἐδίαζον αὐτὴν οἱ μνηστῆρες. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ὀδυσσεύς, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀποδημίας, λαθὼν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς χειρός, παραγγέλλει αὐτῇ, ἀφ' οὗ ἴδῃ γενειάσαντα τὸν Τηλέμαχον

γῆμασθ' ὦ κ' ἐθέλῃσθα, τεὸν κατὰ δῶμα λιποῦσα
Ὀδ. Σ. 270.

Ἐν τούτοις, καίτοι θεμιτός, ἀντέκειτο ὁ δεύτερος γάμος εἰς τὴν εὐαισθησίαν, καὶ λεπτότητα τῆς Ὀμηρικῆς ἐποχῆς, δι' ὃ καὶ κοινῶς κατηγορεῖται. Ἐκδηλοῦται δὲ πασιφανῶς τὸ αἶσθημα τοῦτο τῆς ἀποδοκιμασίας ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς Ἑλένης, ἥτις, καίτοι νομιμοποιήσασα τοὺς μετὰ τοῦ Πάριδος δεσμοὺς αὐτῆς, οὔτε ὑπὸ τῶν Θεῶν, οὔτε ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων συγχωρεῖται. Ἡ ἔνωσις αὕτη ἐστίν, ὅπως δῆποτε, ἡ προκαλέσασα πάντα τὰ ἐπακολουθήσαντα δεινὰ, καίτοι βεβαίως ἐγκληματικὴ ὑπῆρξεν ἰδίως ἡ προηγηθεῖσα αὐτῆς

συζυγική ἀπιστία, καὶ φυγή. Ὁ δὲς νυμφευόμενος θεωρεῖται ὡς ἐπιδεικνύων σκληροκαρδίαν, διότι μετὰ τοσαύτης εὐχερείας ἐλησμόνει τὸν πρῶτον τῆς νεότητος φίλον, καὶ σύντροφον.

Ἐὰν δ' ὑπῆρχον ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τέκνα, τὸ πρᾶγμα ἦν εἰσέτι σπουδαιότερον. Ὁ νέους δεσμοὺς συνάπτων ἐθεωρεῖτο ὡς ἀδικῶν τὰ δυστυχῇ ταῦτα ὄντα, καὶ ἀπογυμνῶν αὐτά, χάριν τῶν ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου θαλλῶν· τοῦτο δὲ ἰδίως, προκειμένου περὶ τῆς μητρὸς, καθόσον αὕτη, ὑπανδρευομένη ἐκ νέου, συμπαραλάμβανε, καὶ ἔφερεν εἰς τὸν δεύτερον σύζυγον, καὶ εἰς τὰ ἐξ αὐτοῦ τέκνα, σύμπασαν αὐτῆς τὴν προῖκα. Τὰ αἰσθήματα ταῦτα ζωηρῶς ἐκφράζει ὁ Εὐμαιος, λέγων ἐν γένει περὶ τοῦ γυναικείου φύλου τὰ ἐξῆς.

οἶσθα γὰρ οἷος θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γυναικός·
 κείνου βούλεται οἶκον ὀφέλλειν, ὅς κεν ὀπυίῃ,
 παίδων δὲ προτέρων καὶ κουρδίοιο φίλοιο
 οὐκέτι μέμνηται τεθνηκότος οὐδὲ μεταλλᾷ

Ὅδ. Ο. 23.

Καὶ ἡ Πηνελόπη δέ, καίτοι, ὡς εἶδομεν, παρ' αὐτοῦ τοῦ συζύγου προτραπεῖσα, καί τι λέγουσα ὅτι

. μάλλ' ὁ τρόνουσι τοκῆες
 γήμασθ', ἀσχαλάτ' δὲ πάϊς εἶστον κατεδόντων
 γινώσκων

ἀποφεύγει οὐχ ἥττον τὸν δεύτερον γάμον,

εὐνήν αἰδουμένη πόσιος δημόσιόν τε φῆμιν.

Ὅδ. Π. 75.

Πλὴν τῶν ἐν λόγῳ δύο παραδειγμάτων, ἐν εἰσέτι, ἐὰν μὴ σφάλωμεν, ἀναφέρεται ἐν τοῖς ἔπεσι, τὸ τοῦ Ἀλωῆος, ὅστις μετὰ τὴν Ἡερίδοιαν, νυμφεύεται τὴν Ἰφιμέδειαν. Ἰλ. Ε. 389. Ὅδ. Α. 305. Ἐστὶ δὲ αὕτη καὶ ἡ μόνη περίπτωσις, καθ' ἣν ἐλέπομεν τὸν δεύτερον γάμον ἀληθῶς τελούμενον. Τόση δ' ἀληθῶς ἐστὶν ἡ σπάνις τῶν τοιούτων γάμων, ὥστε ὁ Πausanίας, παριδὼν, φαίνεται, τὸ τοῦ Ἀλωῆος, λέγει “Πρότερον δὲ καθεστήκει ταῖς γυναιξὶν ἐπὶ ἀνδρὶ ἀποθανόντι χηρεῦειν”¹. Ἀναφέρει δὲ ὡς μόνην ἀπαντωμένην ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος τὸν μῦθον τῆς Πηνελόπης.

Ἡ εἰς δεύτερον γάμον συνερχομένη γυνή, φαίνεται ὅτι ἐπέστρεφε παρὰ τῷ πατρὶ αὐτῆς, εἰς ὃν ἀπεδίδετο παρὰ τῶν υἱῶν, ἢ ἐτέρων συγγενῶν τοῦ θανόντος συζύγου, ἢ δοθεῖσα προίξ. Ἐξέδιδε δὲ τότε

¹ Pausanίου Κορινθιακά.

ὁ πατήρ αὐτὴν ἐκ νέου, ἐπαναλαμβάνομένων πάντων τῶν αὐτῶν ἐθίμων, ἅτινα ἐτηροῦντο καὶ διὰ τὸν πρῶτον γάμον. Ἡ νόμφη ἐλάμβανε καὶ αὖθις τὰ νόμιμα δῶρα, καὶ προῖκα, ἥτις κ' ἐν τῇ περίπτώσει ταύτῃ ἐκαλεῖτο ἔδνον. Ἡ τελετὴ ἐπίσης κατ' οὐδὲν διέφερε τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης, καὶ παρετίθετο παρὰ τοῦ πατρὸς τὸ συμπόσιον, δι' ὃ παρεῖχεν ὁ γαμβρὸς τὰ χρήσιμα. Περὶ τῆς Πηνελόπης λέγεται,

ἄψ' ἔτω ἐς μέγαρον πατρὸς μέγα δυναμένοιο.
οἱ δὲ γάμον τεύξουσι καὶ ἀρτυνέουσιν ἔεδνα
πολλὰ μάλ' ὅσσα ἔοικε φίλης ἐπὶ παιδὸς ἔπεσθαι,

Ὅδ. Α. 278.

Φαίνεται δὲ ὅτι ἀληθῶς ἡ μόνη κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην διαφορὰ ἦν ἡ ἀνωτέρω παρατηρηθεῖσα ἐλάττωσις τῆς ἐξουσίας τῶν γενέων περὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ γαμβροῦ.

Τρίτου γάμου οὐδεμία γίγνεται μνεία, ὅλως δὲ ἄγνωστον φαίνεται ὅτι ἐτύγγανε καὶ τὸ διαζύγιον. Αὐτὸς ὁ Ἡφαιστος, συλλαβὼν ἐπ' αὐτοφώρῳ τὴν ἄπιστον Ἀφροδίτην, ἀπαιτεῖ μὲν τὴν ἀπόδοσιν τῶν πλουσίων ἐέδνων, ἅτινα ὑπὲρ αὐτῆς ἀπέτισε,

ὅσσα οἱ ἐγγυάλιξα κυνώπιδος εἵνεκα κούρης

Ὅδ. Θ. 319.

κ' ἐπὶ τέλους ἀποδέχεται τὴν ἐγγύησιν τοῦ Ποσειδῶνος, ἀλλ' οὐδ' ἀναφέρει ὡς δυνατὴν τὴν ἀπὸ τῆς φιλομειδοῦς Θεᾶς διάζευξιν αὐτοῦ.

ΣΥΖΥΓΙΚΗ ΑΠΑΤΗ.

Εκ πάντων τῶν ἤδη περὶ γάμου λεχθέντων, κ' ἐκ τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων, ἅτινα εὔρομεν κατὰ τὴν Ὀμηρικὴν ἐποχὴν τοσοῦτον ἀνεπτυγμένα, ἔπεται ὅτι ἡ συζυγικὴ παστὰς ἐθεωρεῖτο ἤδη ὡς ἱερά, καὶ ἡ μίανσις αὐτῆς ὡς εἰδεχθὲς ἀνοσιούργημα. Πληρεστάτην τούτου ἀπόδειξιν παρέχει ἡ ἐξέτασις τινων τῶν ἀναφερομένων τοιούτων ἀτυχημάτων. Τοιαύτην ἔσχον ἀφορμὴν τὰ θλιβερώτερα γεγονότα τῶν αἰώνων ἐκείνων, ἅτινα διήγειραν εἴτα, ὑπὸ τῶν ποιητῶν ὑμνωδούμενα, κ' ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀναπτυσσόμενα, τὴν φρίκην τῶν παρερχομένων γενεῶν.

Ἀναμνησθῶμεν κατ' ἀρχὰς τῆς Κλυταιμνήστρας. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀντιστᾶσα, ἀφ' οὗ τέλος παρὰ πάντων ἐγκατελείφθη, καὶ

ἀπώλεσε τὸν προστάτην τῆς τιμῆς αὐτῆς, τὸν ἀοιδόν, ὃν ἐπὶ τούτῳ ἀφῆκε παρ' αὐτῇ ὁ Ἀγαμέμνων, ἀφ' οὗ πάσης ἀγαθῆς ἐπιβρότης στερηθεῖσα, ἀφέθη ἐκτεθειμένη εἰς τὴν ἀκάματον, καὶ πολυμήχανον ἐπήρειαν τοῦ πειρασμοῦ, ὑπέκυψε τέλος. Ὅδ. Γ. 265. Ἀλλὰ πόσον φοδερὰ ἡ ἐνσκήψασα τιμωρία, πόσον ἀμείλικτος ἡ θεία δίκη, ἡ ὑπὸ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ υἱοῦ αὐτῆς παραστᾶσα. Ἡ ἀπαισία κραυγή, ἣν ἀφῆκεν, ὅτε ἡρθάνθη τὸ υἱικὸν ξίφος θυσιζόμενον εἰς τὴν καρδίαν αὐτῆς, κ' ἐν ἧ ἀνεμίγνυτο ἦτε συναίσθησις τῆς ἐνοχῆς, καὶ ἡ φρίκη διὰ τὸ εἶδος τῆς τιμωρίας, ἀντηχήσασα διὰ τῶν αἰώνων, καὶ διελθοῦσα διὰ τῆς ψυχῆς τοῦ Σοφοκλέους, παρίσταται εἰσέτι ἑναυλος εἰς τὰ ὦτα πάσης εὐαισθήτου καρδίας, ὥς ἡ ὑψίστη τοῦ τραγικοῦ πάθους ἔκφρασις.

Ὁ δὲ Ὀρέστης ἐπαινεῖται δημοσίᾳ ἐν τῇ βουλῇ τῶν Θεῶν παρὰ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῷ φόνῳ τῆς μητρός, Ὅδ. Α. 30, ἣς ἡ πρᾶξις κατακρίνεται πικρῶς.

. στυγερὴ δὲ τ' ἀοιδὴ
ἔσσετ' ἐπ' ἀνθρώπους, χαλεπὴν δέ τε φῆμιν ὕπασσεν
θηλυτέρῃσι γυναιξί,

Ὅδ. Ω. 202.

Ἔτι ἀπαισιωτέρα ἐστὶν ἡ τιμωρία τοῦ αἰτίδου πάντων τῶν δεινῶν τούτων Αἰγίσθου. Τὸ πτώμα αὐτοῦ ἀφίεται ἄταφον, καὶ κατασπαράσσεται ὑπὸ τῶν κυνῶν, καὶ τῶν σαρκοφάγων ὀρνέων, μακρὰν τῆς πόλεως· ἦν δὲ τοῦτο ὑψίστη τῆς παρ' ἀνθρώποις δικαιοσύνης ἐκδήλωσις, κολάζουσα τὸν πταίστην κ' ἐν τῷ παρόντι, κ' ἐν τῇ αἰωνιότητι, καθόσον ἀπηγορεύετο εἰς τὸ εἶδωλον αὐτοῦ ἡ διάβασις τοῦ Ἀχέροντος, ἐν ᾧ ἔμενεν ἄταφον τὸ σῶμα. Ὀλίγιστα εἰσὶ τὰ ἐγνηλήματα, εἰς ἃ ἐπεβάλλετο τοιαύτη ποινή, τὸ δὲ σχετικὸν τοῦ Ὀμήρου χωρίον ἀντανακλᾷ διὰ θλιβερῶν χρωμάτων τὴν φρίκην, ἣν ἡρθάνθη σύμπας ὁ πανάρχαιος Ἑλληνικὸς κόσμος ἐπὶ τῷ στυγερῷ τούτῳ ἐγχειρήματι. Ἴδου αὐτό·

Τῷ κέ οἱ οὐδὲ θανόντι χυτὴν ἐπὶ γαῖαν ἔχευαν,
ἀλλ' ἄρα τὸν γε κύνας τε καὶ οἰωνοὶ κατέδ' αὖραν
κείμενον ἐν πεδίῳ ἐκάς ἄστεος, οὐδὲ κέ τίς μιν
κλαῦσεν Ἀχαιϊάδων· μάλα γάρ μέγα μῆσατο ἔργον.

Ὅδ. Γ. 261.

Ἐτέρας φύσεως, ἀλλ' ἐπίσης φοδερὰ, ὑπῆρξε καὶ ἡ τιμωρία τοῦ Θυέστου, ὅστις διέφθειρε τὴν σύζυγον τοῦ Ἀτρέως, παρατεθέντων

αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἀδικηθέντος συζύγου τῶν ἰδίων τέκνων εἰς θρῶσιν, "Εργ. καὶ "Ημέρ. 301. Καὶ ὁ Φοῖνιξ δέ, ὅστις τῇ συμβουλῇ τῆς ζηλοτύπου μητρός, παρέσυρεν εἰς ἀκολασίαν τὴν παλλακίδα τοῦ πατρός, καταδιώκεται ὑπὸ τῶν "Εριννύων. "Ιλ. I. 454.

"Αλλὰ πρὸς τί τὰ λοιπὰ παραδείγματα, ὅτε πρόχειρον τυγχάνει τὸ τῆς "Ελένης; "Οποία ἡ μετάνοια, ἡ ἐπακολουθήσασα τὸ παράπτωμα αὐτῆς, καὶ ὅποια ἡ στιγματίσασα αὐτὸ ποινή! Σύμπασα ἡ "Ελλάς προσέδραμεν εἰς τὰ ὄπλα, κ' ἐπὶ "Ολυμπιάδας ὄλας ἔρρευσεν κρουνηδὸν τὸ εὐγενέστερον αἷμα δύο λαῶν, ὅπως ἀπαλειφθῇ μία κηλὶς ἐκ τῆς συζυγικῆς παστάδος τοῦ Μενελάου. Κατὰ τοῦ Πάριδος ἐπικαλεῖται ὁ ἀδικηθεὶς σύζυγος τὴν ὀργὴν τοῦ Διός, καὶ φοβερά ὄντως ἐνσκήπτει αὐτῇ. "Αλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀπαγωγέως "Εκτωρ πικρῶς ὀνειδίζει αὐτόν,

Δύσπαρι, εἶδος ἄριστε, γυναιμανές, ἡπεροπευτά,
αἴθ' ὄφελος ἄγονος τ' ἔμεναι ἄγαμός τ' ἀπολέσθαι,

· · · · ·
ἢ οὕτω λώβην τ' ἔμεναι καὶ ὑπόψιον ἄλλων

· · · · ·
πατρί τε σὺ μέγα πῆμα πόλῃ τε παντί τε δήμῳ
δυσμενέσιν μὲν χάρμα, κατηφείην δὲ σοὶ αὐτῷ.

· · · · ·
ἀλλὰ μάλα Τρῶες δευδῆμονες· ἢ τέ κεν ἤδη
λαῖνον ἔσσο χιτῶνα κακῶν ἔνεχ' ὅσσα ἔοργας.

"Ιλ. Γ. 57.

"Η διὰ τῆς λιθοβολήσεως τιμωρία αὕτη ἐστὶν ἡ συνήθως ἐπιβαλλομένη τῇ συζυγικῇ ἀπιστίᾳ παρὰ πᾶσι τοῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς. "Εν "Ελλάδι ὅμως, ὅπου ἡμερώτερα ἦσαν τὰ ἥθη, φαίνεται ὅτι, μὴ ὑπαρχουσῶν ἐπιβαρυντικῶν περιστάσεων, ἐπετρέπετο καὶ ἡ διὰ χρημάτων ἐξιλέωσις τοῦ ἀδικηθέντος, ἐκαλοῦντο δὲ τότε ταῦτα *μοιχάγρια*, διότι κατὰ τὸν ἀρχαῖον σχολιαστήν, ἐδίδοντο ὑπὸ τοῦ ἐπὶ μοιχείᾳ ἀγρευθέντος. Εἶδομεν δὲ ἤδη, ὅτι ὁ "Ηφαιστος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀρκεῖται εἰς τὴν ἀπόδοσιν πάντων τῶν παρ' αὐτοῦ εἰς τὸν πατέρα τῆς ἀπίστου συζύγου δωρηθέντων.

"Ο MEINERS, ὅστις οὐδεμίαν καταλείπει περίστασιν κατακρίσεως, ἐπιπίπτει λαῦρος καὶ κατὰ τῆς ὀλιγαρχείας ταύτης τοῦ ἀτυχοῦς Κυλλοποδίου, ἣν θεωρεῖ ὡς ἀπόδειξιν τῆς μεγάλης τῶν ἠθῶν

χαλαρώσεως. Καὶ πρῶτον μὲν ὑπενθυμίζομεν αὐτῷ, ὅτι παρί-
στανται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ὡς ὅλως ἄλλοῖα τὰ ἔθιμα τῶν Θεῶν, καὶ
ἀνθρώπων. Ἀρχεῖ πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ἡ ἀντιπαράθεσις τοῦ παρα-
πτώματος τῆς Ἀφροδίτης, καὶ τῆς Ἑλένης. Ἀλλά, καὶ πλὴν
τούτου, ἄδικος φαίνεται ἡμῖν ὁ τῇ Ὀμηρικῇ ἐποχῇ προσαπτόμενος
μῶμος, δι' ἔθιμον, ὅπερ διετηρήθη εἰς ἐποχὰς μεταγενεστέρας, καὶ
πεπολιτισμένα ἔθνη, ἐπιβαλλόμενον μάλιστα διὰ νόμου. Παραλεί-
ποντες ἄλλα παραδείγματα, ἀναφέρομεν μόνον, ὡς προχειρότερον,
τὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος Γερμανίας, καὶ παραπέμπομεν αὐτὸν
εἰς τὸν ἀρχαῖον κώδικα, τὴν **Καρολίαν**, ἐν ᾧ ὀρίζεται τὸ πρόστιμον,
τὸ ἐν τοιαύταις περιπτώσεσιν, εἰς τὸ σύζυγον ὑπὸ τοῦ πταίστου
ἀποτιόμενον.

Περίεργόν ἐστι πρὸς τούτοις, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἐξαρτήσεως τῆς
τιμῆς τοῦ ἀνδρὸς ἐκ τῆς διαγωγῆς τῆς συζύγου, ἰδέα ἥτις, καίτοι
ἀπλῶς συνθηματική, τοσοῦτον κατέστη δημώδης ἐν τῷ νεωτέρῳ
κόσμῳ, ὅπῃρχεν ἤδη ἀπὸ τῆς Ὀμηρικῆς ἐποχῆς. Ἀκούοντες τὸν
Ἡφαιστον παραπονούμενον,

ὥς ἐμὲ χολὸν ἐόντα Διὸς θυγάτηρ Ἀφροδίτη
αἰὲν ἀτιμάζει, φιλέει δ' αἰδέηλον Ἄρην,
οὔνεχ' ὁ μὲν καλὸς τε καὶ ἀρτίπος, αὐτὰρ ἔγωγε
ἠπεδανὸς γενόμεν.

ἹΟδ. Θ. 311.

μεταπίπτομεν διὰ τῆς φαντασίας ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου ἐν μέσῃ τῇ
Παρισιανῇ κοινωνίᾳ.

ΑΙΜΟΜΙΞΙΑ.

Αἱ μικρολόγοι διατάξεις τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ οἱ ὑπὸ τῆς
φυσιολογίας, καὶ τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν ὑπαγορευόμενοι περιο-
ρισμοί, οἱ παρακωλύοντες τὴν ἔνωσιν στενῶν συγγενῶν, οὐδόλως
ὑπῆρχον παρ' Ὀμήρῳ. Ἀλλ' ἔμφυτος συναίσθησις τοῦ ὀρθοῦ, καὶ
ἀποστροφή τοῦ ἀπρεποῦς, ἀνεπλήρου τὰς διατάξεις ταύτας, οὐδαμοῦ
δὲ τῶν ἐπῶν ἀπαντῶμεν μνείαν τοιαύτης συζεύξεως, ἐὰν ἐξαιρεθῇ
τὸ παράδειγμα τῶν ἐξ υἱῶν τοῦ Αἰόλου, οἵτινες ἐνυμφεύθησαν
τὰς ἀδελφὰς αὐτῶν.

Τοῦ καὶ δώδεκα παῖδες ἐνὶ μεγάροις γεγάσιν,
 ἕξ μὲν θυγατέρες, ἕξ δ' υἱέες ἡβώνοντες·
 ἔνθ' ὅγε θυγατέρας πόρεν υἷαςιν εἶναι ἀκοίτις.
 οἱ δ' αἰεὶ παρὰ πατρὶ φίλῳ καὶ μητέρι κεδνῇ
 θαίνονται
 νύκτας δ' αὖτε πάρ' αἰδοίῃς ἀλόχοισιν
 εὐδούς' ἐν τε τάπησι καὶ ἐν τρητοῖς λεχέεσσιν.

᾽Οδ. Κ. 12.

Ἀλλὰ παρατηρήσαμεν ἤδη, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς μυθώδους πλωτῆς μικρονήσου, ἐφ' ἧς ἦρχεν ὁ Θεὸς τῶν ἀνέμων, παρίστανται ὡς θάρβαροι, ἢ δ' εἰς αὐτοὺς καὶ μόνους ἀπόδοσις τοιούτου ἐθίμου, ἀποδεικνύει ἀπ' ἐναντίας, ὅτι ἐθεωρεῖτο τοῦτο θαρβάρων ἴδιον.

Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὰ ἐν Ὀλύμπῳ γιγνόμενα, πάντες οἶδασιν, ὅτι οἱ περὶ Θεῶν μῦθοι εἰσι πολὺ ἀρχαιότεροι τῆς Ὀμηρικῆς ἐποχῆς, καὶ συμβολικαὶ μᾶλλον παραστάσεις φυσικῶν φαινομένων, ἢ ἀπεικόνισις ἐθίμων. Ὁ γάμος τοῦ Διὸς μετὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Ἥρας, δι' οὗ ἀπεικονίζεται ἡ ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἀπορρόφησης τῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἀτμίδων, μυθολογικὴν ἔχει ἀπλῶς σημασίαν, ὡς καὶ ὁ γάμος τῶν υἱῶν καὶ θυγατέρων τοῦ Ἀδάμ, περὶ οὗ σιγᾷ ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὴ ἡ αὐστηρὰ Ἐκκλησία.

Ο μῦθος τῆς Ἐπικάστης, ἥτις ἐν ἀγνοίᾳ, καὶ τῇ βουλήσει τῆς εἰμαρμένης, ἔγημε τὸν υἱὸν αὐτῆς Οἰδίποδα, τυγχάνει τοῖς πᾶσι γνωστός, καὶ ἡ φρίκη, ἣν διήγειρε διὰ τῶν αἰώνων τὸ ἀκούσιον τοῦτο ἔγκλημα, μαρτυρεῖ ἐπαρκῶς τὸ φρόνημα τῆς ἐποχῆς περὶ τοῦ θέματος τούτου. Τοῦ Ὀδυσσεως, μετὰ τὸν ἀπόπλουν ἐκ τῆς νήσου τῆς Κίρκης, ἀφικθέντος, κατὰ συμβουλήν αὐτῆς, εἰς τὸ μέρος

ἐνθ' ἱερήϊα μὲν Περιμήδης Εὐρύλοχός τε
 ἔσχον,

᾽Οδ. Λ. 24.

καὶ τελέσαντος νέκυια, παρουσιάζονται τὰ εἰδῶλα διαφόρων νεκρῶν, διηγεῖται δέ, ὅτι μεταξὺ ἄλλων

μητέρα τ' Οἰδιπόδαο ἶδον, καλὴν Ἐπικάστην,
 ἣ μέγα ἔργον ἔρεξεν αἰδομένη νόοιο,
 γημαμένη ᾧ υἱεῖ.

᾽Οδ. Λ. 273.

Καὶ ὁ μὲν Οἰδίπους, πατὲρ' ἐξαναρήξας, ἤγασσε τῶν Καδμείων ἐν τῇ πολυηράτῳ θήβῃ, ἄλγεα πάσχων θεῶν ὅλοας διὰ βουλὰς· ἢ δ' Ἐπικάστη ἠὲ τοχειριάσθη,

ἀψαμένη βρόχον αἰπὺν ἀφ' ὑψηλοῖο μελάθρου,
 ψ ἄχει σχομένη· τῷ δ' ἄλγεα κάλλιπ' ὀπίσσω
 πολλὰ μάλ' ὅσσα τε μητρὸς Ἑρινύες ἐκτελέουσιν.

Ὀδ. Λ. 280.

Ἀπ' ἐναντίας ἡ ἔνωσις συγγενῶν δευτέρου βαθμοῦ ἐστὶ συνηθε-
 στάτη, κ' ἐθεωρεῖτο, φαίνεται, ἐντελῶς νόμιμος, ὡς σήμερον παρὰ
 πᾶσι τοῖς Χριστιανοῖς, ἐκτὸς τῶν ὀρθοδόξων. Οὕτως ἡ Ἀρήτη,
 σύζυγος τοῦ Ἀλκινόου, ἐστὶ καὶ θυγάτηρ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ῥηξή-
 νορος, Ὀδ. Η. 55. Ὁ δὲ Κισσῆς ὑπανδρεύει τὴν θυγατέρα αὐτοῦ
 Θεανὼ μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Ἰφιδάμα, Ἰλ. Λ. 225. Καὶ ὁ Διομήδης
 δὲ νυμφεύεται τὴν Αἰγιάλειαν, θυγατέρα τοῦ Ἀδράστου, καὶ ἀδελφὴν
 τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἰλ. Ε. 412. Ξ. 121.

ΠΑΛΛΑΚΙΔΕΣ.

Οὐδεμία ἴσως ἰδέα κέκτῃται ρίζας βαθυτέρας ταύτης, ὅτι οἱ
 ἄνδρες ἐν τῇ Ὀμηρικῇ ἐποχῇ, παρὰ τὴν νόμιμον σύζυγον, διετῆρουν
 κατὰ κοινὸν ἔθιμον, καὶ πολλὰς ἐτέρας, δίκην Ἀσιανῶν. Καὶ αὐτοὶ
 δὲ ἀκόμη οἱ θαυμάζοντες τὴν ἀφοσίωσιν, μεθ' ἧς αἱ γυναῖκες διε-
 τέλουν προσηλωμένοι εἰς τὸ καθήκον αὐτῶν, παραδέχονται ὅτι οἱ
 ἄνδρες ἦσαν ἐλεύθεροι παντὸς τοιοῦτου δεσμοῦ, καὶ ὅτι ἐν τούτῳ
 καὶ διακρίνεται τὸ ἀπολίτευτον τῆς ἐποχῆς.

Ὅτι πλεῖστα ὑπάρχουσι χωρία ὑποστηρίζοντα τὴν γνώμην
 ταύτην, ἀνομολογοῦμεν, ἀλλ' ἐπιτραπήτω ἡμῖν ἡ ἀκριβεστέρα αὐτῶν
 ἐξέτασις, δι' ἧς φρονοῦμεν ὅτι φωτίζεται πῶς ἡ σκοτεινὴ εἰκὼν, ἣν
 διαγράφουσι οἱ ἐν λόγῳ ὁμηρολόγοι. — „Πρὸς τί, λέγουσιν οὗτοι,
 τὰ λοιπὰ παραδείγματα τῆς ἀπολύτου τῶν ἀνδρῶν ἐλευθερίας, ἀφ'
 οὗ αὐτὸς ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ ἥρωας τοῦ ποιήματος, κ' ἐπομένως διὰ
 ζωηρῶν παριστώμενος χρωμάτων, ὁ τὴν σύζυγον αὐτοῦ περιπαθῶς
 καὶ δικαίως φιλῶν, καθόσον αὕτη ἐπὶ εἴκοσιν ὅλα ἔτη διετήρησεν
 ἀλώβητον τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν, τοσοῦτον εὐχερῶς παραδίδεται εἰς
 τὰς ἀγκάλας τῆς Κίρκης, καὶ τῆς Καλυψοῦς;“ —

Καὶ πρῶτον μὲν ἀναμφισβήτητόν ἐστιν, ὅτι ἐν πάσῃ ἐποχῇ, καὶ
 παντὶ τόπῳ, ὁ ἀνὴρ ἐθεώρησεν ἑαυτὸν προσδεδεμένον εἰς τὸ συζυγικὸν
 ἄροτρον διὰ δεσμῶν ἀσθενεστέρων, ὥστε οὐδόλως πρόκειται ἐνταῦθα
 περὶ ἐξαιρέσεως, ἐπιβαρυνούσης τὸν Ὀμηρικὸν αἰῶνα. Ἀπ' ἐναντίας,

7*

παραβαλλόμενος οὗτος πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους, καὶ ἰδίως πρὸς τὴν σύγχρονον κοινωνίαν, πείθει ἡμᾶς ὅτι ἡ πρόοδος ἔκτοτε ὑπῆρξεν ἀρνητική. Ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, παρὰ τὸ ἀγαθόν, ὑφίσταται ἀείποτε καὶ τὸ πονηρόν, οὐ δ' ἀρκεῖ μόνον τὸ λευκὸν χρῶμα πρὸς παράστασιν εἰκόνος. Κοινωνία ἀγία καὶ ἄσπιλός ἐστιν ἰδανική, καὶ τοιαύτη ἀπεικόνισις ἤθελεν εἶναι ἀναξία τῆς γραφίδος τοῦ Ὀμήρου, τοῦ ἀκριβοῦς τούτου παρατηρητοῦ, καὶ θαθέος ψυχολόγου. Καὶ ταῦτα μὲν καλῶς· ἀλλ' ἴσως εἴπωσιν οἱ ἀντιφρονοῦντες, ἀφ' οὗ τοσοῦτον εὐχερῶς ἐκηλιδῶθη ὁ χαρακτήρ τοῦ ἥρωος, ἔπεται ὅτι τοιαύτη ἦν καὶ σύμπασα ἐκεῖνη ἡ κοινωνία. Οὐδαμῶς. Τὰ περὶ Κίρκης καὶ Καλυψοῦς ἦσαν διὰ τὸν Ὅμηρον ποιητικὴ ἀνάγκη, οὐδὲ δυνατὴ ἐτύγχανε, πρὸς διαγραφὴν τοιούτου ποιήματος, ἡ διαρκὴς ἐπινόησις Λαιστρυγόνων, καὶ Κυκλώπων. Ὁ μέγας ἀριστοτέχνης ἀκριδῶς ἐγνώριζε τὴν χάριν καὶ θυμηδίαν, ἃς αἱ ἐρωτικαὶ σκηναὶ ἐπιχέουσιν εἰς τὰ ἐπινοήματα τῆς φαντασίας, καὶ παρεισήγαγε τοὺς ἐν λόγῳ μύθους, δίκην ὁάσεων, ἐν τῷ θαυμασίῳ αὐτοῦ ποιήματι. Προκειμένου περὶ ἥρωος, ὅστις ἐπὶ ἔτη ὀλόκληρα ἐπλανᾶτο μακρὰν τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἡ ἐπινόησις τοιούτων τινῶν σκηνῶν ὀλίγον προσκρούει καὶ αὐτῇ τῇ αὐστηροτέρᾳ ἠθικῇ, οὐδεὶς δὲ νομίζομεν, κατέκρινε τὸν Βιργίλιον, περιγράφοντα τοὺς ἔρωτας τοῦ Αἰνείου, ἢ τὸν Τάσσον τοὺς τῆς Ἀρμίδας. Περὶ τῶν νεωτέρων ποιητῶν οὐδὲν λέγομεν, ὑπενθυμίζοντες ἀπλῶς τὸν Δὸν Ἰωάννην τοῦ Βύρωνος, ὅστις τὴν μίαν Κίρκην ἐγκαταλείπει μόνον ὅπως σπεύσῃ πρὸς ἐτέραν.

Ἄλλως ἐσχέπετο ὁ Ὅμηρος. Ὑποβάλλων τὸν ἥρωα εἰς τοὺς ἐν λόγῳ πειρασμούς, οὐδὲν ἀμελεῖ ὅπως δικαιολογήσῃ αὐτόν, καὶ παραστήσῃ ἐλαφρότερον τὸ παράπτωμα. Ὁ ἥρωας εἰς τοὺς κόλπους τῆς Καλυψοῦς, ἥτις παραφόρως ἠρᾶτο αὐτοῦ, καὶ προέτεινεν αὐτῷ τὴν ἀθανασία, ἐὰν συγκατετίθετο εἰς διαρκῇ μετ' αὐτῆς συμβίωσιν,

τὸν μὲν ἐγὼ φίλεόν τε καὶ ἔτρεφον, ἡδὲ ἔφασκον
θήσειν ἀθάνατον καὶ ἀγήρων ἥματα πάντα.

Ὅδ. Ε. 136.

μόνην ἀναλογίζεται καὶ ποθεῖ τὴν νόμιμον σύζυγον, μένει δὲ κατ' ἀνάγκην

ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι παρ' οὐκ ἐθέλων ἐθελούσῃ

Ὅδ. Ε. 155.

Ὅτε δέ, τῇ παρακλήσει τῆς Ἀθηνᾶς, πέμπεται ὑπὸ τῶν Θεῶν ὁ Ἑρμῆς, ὅπως λυτρώσῃ αὐτὸν ἐκ τῆς ἡδεΐας δουλείας εἰς τὴν διετέλει, καὶ ἀφικνεῖται εἰς τὸ εὐρὺ σπέος τῆς Θεᾶς, ὑπὸ ταύτης μὲν ἀμέσως ἀναγνωρίζεται

Οὐ γὰρ τ' ἀγνώτες θεοὶ ἀλλήλοισι πέλονται
ἀθάνατοι, οὐδ' εἴ τις ἀπόπροθι δώματα ναίει
οὐδ' ἄρ' Ὀδυσσεῖα μεγαλήτορα ἔνδον ἔτετμεν,
ἀλλ' ὅ γ' ἐπ' ἀκτῆς κλαῖε καθήμενος, ἔνθα πάρος περ,
δάκρυσι καὶ στοναχῇσι καὶ ἄλγεσι θυμὸν ἐρέχθων.

Ὅδ. Ε. 83.

Καὶ ἀργότερον δέ, ὅτε θαρβύμως ὑπείκουσα εἰς τὴν βουλήν τοῦ Διός, ἀναζητεῖ αὐτὸν ἡ Θεά, ὅπως ἀνακοινώσῃ τὴν δι' αὐτὸν χαρμόσυνον ἀγγελίαν, εὐρίσκει αὐτὸν καὶ αὖθις καθήμενον ἐπὶ τῆς ἀκτῆς,

. οὐδὲ ποτ' ὄσσε
δακρυόφιν τέρσοντο, κατεΐθετο δὲ γλυκὺς αἰὼν
νόστον ὀδυρομένῳ, ἐπεὶ οὐκέτι ἦνδανε νόμῳ.

Ὅδ. Ε. 153.

Καὶ ἀφ' οὗ δὲ κατεσκευάσθη ἡ σχεδία, κ' ἐτοιμασθέντων πάντων τῶν πρὸς ἀναχώρησιν, παρακάθηνται οἱ ἐρασταὶ εἰς τὸ ἔσχατον αὐτῶν δεῖπνον, ἡ μὲν Θεά ἀποπειρᾶται καὶ αὖθις, ὅπως δελεάσῃ αὐτόν. — Ἐὰν κατανοῇς τὸ συμφέρον σου, λέγει αὐτῷ, μείνον παρ' ἐμοί, καὶ ἔσῃ ἀθάνατος, ἀλλὰ σὺ οὐδόλως πείθεσαι

. ἱμειρόμενός περ ἰδέσθαι
σὴν ἄλοχον, τῆς αἰὲν ἐέλδεαι ἥματα πάντα.
οὐ μὲν θῆν κείνης γε χερείων εὖχομαι εἶναι
οὐ δέμας, οὐδὲ φυήν, ἐπεὶ οὕπως οὐδὲ ἔοικεν
θνητὰς ἀθανάτησι δέμας καὶ εἶδος ἐρίζειν.

Ὅδ. Ε. 213.

Καὶ ἀναγνωρίζει μὲν πάντα ταῦτα ὁ Ὀδυσσεύς, οὐδὲ παραβάλλει τὴν σύζυγον αὐτοῦ πρὸς τὴν πότνιαν Θεάν,

ἡ μὲν γὰρ ἐροτός ἐστι, σὺ δ' ἀθάνατος καὶ ἀγήρως.
ἀλλὰ καὶ ὥς ἐθέλω καὶ ἐέλδομαι ἥματα πάντα.
οἴκαδ' ἐλθέμεναι καὶ νόστιμον ἦμαρ ἰδέσθαι.

Ὅδ. Ε. 220.

Μετὰ τὴν τοσαύτην αὐτοῦ εἰλικρίνειαν, οὐδεὶς πλέον πιστεύομεν φθόνος, ἐὰν

. ἐπὶ κνέφας ἦλθεν.
ἐλθόντες δ' ἄρα τῷ γε μυχῶ σπείους γλαφυροῖο
τερπέσθην φιλότῃτι, παρ' ἀλλήλοισι μένοντες.

Ὅδ. Ε. 227.

Ἐὰν δὲ παραδίδηται εἰς τὰς ὁρέξεις τῆς Κίρκης ἐστὶν ἔτι μᾶλλον συγγνωστός, καθόσον πράττει τοῦτο κατὰ παραγγελίαν τοῦ Ἑρμοῦ, καὶ μόνον ὅπως σώσῃ τοὺς ἐταίρους ἐκ τῆς δεινῆς μαγανείας τῆς Γοήσσης ἐκείνης. “— Οτε σὲ τύψῃ, λέγει αὐτῷ ὁ Ἀργειφόντης, διὰ τῆς μαγικῆς ῥάβδου, σπασάμενος τὸ ξίφος, ὀρμησον κατ’ αὐτῆς, ἐὰν δὲ τότε, ἐν τῇ πονηρίᾳ αὐτῆς, σὲ παρασύρῃ εἰς ἐρωτικὴν διάχυσιν, ὅπως ἀσφαλέστερον σὲ ἀπολέσῃ, σὺ ἀρνῆθητι μέχρῃς οὐ σοὶ ὁμώσῃ τὸν μέγαν τῶν μακάρων ὅρκον περὶ τῆς σῆς ἀσφαλείας, καὶ τῆς τῶν φίλων ἀπαλλαγῆς.” — Ἀληθῶς δὲ οὕτως καὶ ἐγένετο, διηγεῖται δὲ ὁ Ὀδυσσεὺς ὅτι μόνον,

. . . ἐπεὶ ρ’ ὁμοσέν τε τελεύτησέν τε τὸν ὅρκον,
καὶ τότε ἐγὼ Κίρκης ἐπέβην περικαλλέος εὐνῆς.

Ὅδ. Κ. 347.

Ἀλλὰ καὶ τότε ἀκόμῃ, μετὰ πάσας τῆς Θεᾶς τὰς περιποιήσεις, καὶ τὴν ἐν τῇ μαγικῇ νήσῳ εὐζωίαν, ἐν ᾗ διετέλουν καθ’ ἅπαντα τὸν χειμῶνα,

. . . δαινύμενοι κρέα τ’ ἄσπετα καὶ μέθυ ἡδύ,

Ὅδ. Κ. 468.

μόλις ἀφίχθη τὸ ἔαρ, μηχανᾶται τὰ πάντα πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ὁδοιπορίας αὐτοῦ. Καὶ δὴ, ὡς λέγει,

. . . . Κίρκης ἐπιβὰς περικαλλέος εὐνῆς
γούνων ἐλλιτάνευσσα, θεὰ δέ μευ ἔκλυεν αὐδῆς.

Ὅδ. Κ. 481.

Οὐδ’ ἠπατᾶτο ἡ Θεὰ περὶ τῶν ἀληθῶν αὐτοῦ αἰσθημάτων, καθόσον, ἐπιτρέπουσα τὴν ἀναχώρησιν, ἐπιλέγει

μηκέτι νῦν ἀέχοντες ἐμῷ ἐνὶ μίμνετε οἴκῳ

Ὅδ. Κ. 489.

Κατ’ ἀμφοτέρας δὲ ταύτας τὰς περιστάσεις πολὺ πλειότερα λέγονται ἡμῖν περὶ τῆς λύπης, καὶ μετανοίας τοῦ ἥρωος, ἢ περὶ τῶν ἐρώτων αὐτοῦ. Πᾶσαι αἱ μετὰ τῶν δύο Θεαινῶν συνδιαλέξεις αὐτοῦ ὡς θέμα ἔχουσι τὴν νοσταλγίαν, καὶ τὸν πρὸς ἀποδημίαν ἀκάθεκτον αὐτοῦ πόθον· ζωηρῶς δὲ ζωγραφεῖται ἡ παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, καὶ τῇ βουλήσει τῶν Ὀλυμπίων, κρατοῦσα αὐτὸν βία.

Οὕτως τούτων ἐχόντων, τὰ ἐπεισόδια ταῦτα, ὡς περιγράφονται, συνηγοροῦσι πολὺ μᾶλλον ὑπὲρ τῆς ἠθικότητος, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀκολασίας

τοῦ αἰῶνος. Ἡ τέχνη, μεθ' ἧς ὁ ποιητὴς δικαιολογεῖ τὰς ἐν λόγῳ πράξεις, ἐστὶ καταφανὴς ἀπόδειξις, ὅτι θεωρεῖ αὐτὰς ἐπιληψίμους· ὅπως δὲ προετοιμάσῃ, οὕτως εἰπεῖν, τὸν ἀναγνώστην, ὑποτίθῃσιν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς Ὀδυσσεΐας τὴν Ἀθηναίαν λέγουσαν ἐν τῇ βουλῇ τῶν Θεῶν.

Ἀλλὰ μοι ἀμφ' Ὀδυσσῆϊ δαΐφρονι δαΐεται ἦτορ,
 δυσμόρῳ, ὅς δ' ἤδη θά φίλων ἄπο πῆματα πάσχει
 νήσῳ ἐν ἀμφιρύτῃ,

 τοῦ θυγάτηρ δούστηνον ὀδυρόμενον κατερύκει,
 αἰεὶ δὲ μαλακοῖσι καὶ αἰμυλίοισι λόγοισιν
 θέλγει, ὅπως Ἰθάκης ἐπιλήσεται· αὐτὰρ Ὀδυσσεύς,
 ἰέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι
 ἴς γαίης, θανέειν ἱμείρεται. οὐδὲ νῦ σοί περ
 ἐντρέπεται φίλον ἦτορ, Ὀλύμπιε.

Ὀδ. Α. 60.

Ἦδη δὲ περὶ τῶν ἰδίως παλλακίδων. Ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἀναγκαία ἐστὶν ἐνταῦθα, καίτοι ὑπὸ τῶν πλείστων παραβλεπομένη, ἢ διάκρισις μεταξὺ τῶν σταθερῶν ἐθίμων, τῶν ἀναφαινομένων ἐν τῷ ἡρέμῳ οἰκίανῳ βίῳ, καὶ τῶν παρεκτροπῶν, εἰς ἃς ὑποπίπτουσιν οἱ στρατιῶται, ἐν καιρῷ ἐκστρατείας.¹ Οὕτως, ὅτε λέγει ὁ Νέστωρ,

Τῷ μὴ τις πρὶν ἐπειγέσθω οἰκόνδε νέεσθαι,
 πρὶν τινα παρ' Τρώων ἀλόχῳ κατακοιμηθῆναι
 Ἰλ. Β. 355.

πρόκειται μᾶλλον περὶ ῥητορικῆς ἐκφράσεως, ἢ περὶ πραγματικοῦ γεγονότος, ὅπερ ἄλλως, καὶ ὡς τοιοῦτον ἐκλαμβανόμενον, πλεῖστα ἔχει τὰ παρεμφερῆ ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἐν πόλει πολιορκουμένη ἐπὶ δεκαετίαν, καὶ ἐπὶ τέλους λαφυραγωγουμένη, συμβαίνουσι θεδαίως πολλὰ τὰ ἄτοπα, ἅτινα οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν πρὸς τὰ συνήθη ἔθιμα τῆς ἐποχῆς.

Ἐν τούτοις οὐδὲν ἄρνούμεθα, ὅτι καὶ ἐν τῷ οἰκιακῷ βίῳ, παρὰ τὴν νόμιμον σύζυγον, ὑπῆρχον ἐνίοτε καὶ παλλακίδες, φρονοῦμεν ὅμως, ὅτι ἀνακριδῶς παρίσταται τὸ ἔθος τοῦτο ὡς γενικόν. Τὸ καταφανέστερον παράδειγμα τοιαύτης σχέσεώς ἐστὶ τὸ τοῦ Πριάμου, ὅστις ἐκέκτητο πεντήκοντα υἱούς, φονευθέντας πάντας ὑπὸ τῶν

¹ PISCALAR, Familienbilder Σ. 7.

Ἀχαιῶν, καὶ ὧν τοὺς δεκαεννέα μόνον ἀπέκτισεν ἐκ τῆς νομίμου
 συζύγου, τοὺς δὲ λοιποὺς παρ' ἐτέρων γυναικῶν,

πεντήκοντά μοι ἦσαν, ὅτ' ἤλυθον υἱες Ἀχαιῶν·
 ἑννεακαίδεκα μὲν μοι ἱῆς ἐκ νηδύος ἦσαν,
 τοὺς δ' ἄλλους μοι ἔτικτον ἐνὶ μεγάροισι γυναῖκες.

Ἰλ. Ω. 497.

Πρὸς τοῦτο οὐδὲν ἔχομεν εἰπεῖν, ἀλλὰ παρατηροῦμεν μόνον
 μετὰ τοῦ κλεινοῦ Γλάδστωνος, ὅτι ὁ Πρίαμος ἦν ἰοῦχί Ἑλλήν,
 ἀλλὰ Τρώς, καὶ ὅτι, ὡς ἡ νεωτέρα ὁμηρολογία καταφανῶς ἀπέ-
 δειξεν, οἱ Τρῶες ζωγραφοῦνται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ κατὰ πολλὰ διά-
 φοροι τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὡς προσεγγίζοντες μᾶλλον εἰς τὰ ἔθιμα
 τῶν Ἀσιανῶν. Ὁ Γλάδστων, μεταξὺ ἄλλων παραδειγμάτων, ἀναφέρει
 μάλιστα καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν πληθὺν τῶν γυναικῶν ἐν τῷ Μελάθρῳ
 τοῦ Πριάμου. Ἀλλὰ δυστυχῶς, μετὰ τὸν Βασιλέα, τῶν Τρώων,
 παρίσταται πρὸ ἡμῶν ὁ Ἄναξ τῶν Ἀχαιῶν. Ὁ Ἀγαμέμνων λέγει
 περὶ τῆς Χρυσήϊδος

Τὴν δ' ἐγὼ οὐ λύσω· πρίν μιν καὶ γῆρας ἔπεισιν
 ἡμετέρῳ ἐνὶ οἴκῳ, ἐν Ἀργεῖ, τηλόθι πάτρης,
 ἱστὸν ἐποιχομένην, καὶ ἐμὸν λέχος ἀντιώσαν.

Ἰλ. Α. 31.

Καὶ κατωτέρω προστίθουσιν, ὅτι προτιμᾷ αὐτὴν τῆς Κλυταιμνήστρας·

. πολὺ θούλωμαι αὐτὴν
 οἴκοι ἔχειν· καὶ γὰρ ῥα Κλυταιμνήστρης προδέβουλα,
 κουριδίης ἀλόχου, ἐπεὶ οὐ ἐθέεν ἐστι χερείων,
 οὐ δέμας οὐδὲ φύγην οὔτ' ἄρ' φρένας οὔτε τι ἔργα.

Ἰλ. Α. 115.

Ἀλλ' εὐφυῶς παρατηρεῖ ὁ PISCALAR, ὅτι εἰς πάσας τὰς μεταξὺ
 Ἀγαμέμνονος καὶ Κλυταιμνήστρας σχέσεις παρατηρεῖται ψυχρότης
 τις, καὶ δυσπιστία, οἷονεὶ προμηνύουσα τὴν μέλλουσαν καταστροφὴν,
 καὶ τὸ στυγερόν ἔγκλημα τῆς Βασιλίσσης τῶν Μυκηνῶν.

Τοῦτο δὲ δικαιολογεῖ πως ἴσως τὸν ἥρωα, ὅστις, ὡς εἶδομεν,
 καὶ ἀναχωρῶν ἐκδηλοῖ τοὺς περὶ τῆς ἀρετῆς τῆς συζύγου ἐνδοιασμοὺς
 αὐτοῦ, ἐπαφεῖς παρ' αὐτῇ ὡς φύλακα τὸν ἀοιδόν.

Ὡς παλλακίδες θεωροῦνται καὶ αἱ ἐπτὰ Λεσβίδες, ἃς μετὰ
 τῶν ἄλλων πλουσιωτάτων λαφύρων, καὶ τῆς Βρισηίδος, προσφέρει
 τῷ Ἀχιλλεῖ ὁ Ἀγαμέμνων, ὅπως ἐξιλεώσῃ αὐτόν. Ἀλλὰ τοῦτό

ἐστι, νομίζομεν, ἀπλῇ ὑπόθεσις, οὐχὶ ἐπαρκῶς δικαιολογούμενη ὑπὸ τοῦ κειμένου. Καὶ ἀληθὲς μὲν ἐστὶν ὅτι περὶ μόνης τῆς Βρισηίδος ἐπιφέρει ὅτι

. ἐπὶ δὲ μέγαν ὄρκον ὁμοῦμαι
μήποτε τῆς εὐνῆς ἐπιθήμεναι ἡδὲ μιγῆναι,
ἢ θέμις ἀνθρώπων πέλει, ἀνδρῶν ἡδὲ γυναικῶν.

Ίλ. Ι. 134.

Ἄλλ' οὐδαμῶς ἐκ τούτου ἔπεται, ὅτι ἄλλως εἶχε τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὰς Λεσβίδας, αἵτινες χαρακτηρίζονται ἀπλῶς ὡς ἀμύμονα ἔργα εἰδυῖαι, καὶ ὡς νικῶσαι κάλλει φῦλα γυναικῶν, ὅτε ἡχμαλωτίσθησαν, ἐξανδραποδισθείσης τῆς Λέσβου. Ἀλλαχοῦ δὲ περὶ τῶν αὐτῶν νεανίδων λέγεται μόνον

ἐκ δ' ἄγον αἶψα γυναῖκας ἀμύμονα ἔργα ἰδυίας
ἐπὶ τ' ἀτὰρ ὀγδοάτην Βρισηίδα καλλιπάρηον.

Ίλ. Τ. 246.

ὥστε πιθανὸν ἐστὶν, ὅτι συγκατηριθμοῦντο αὗται ἀπλῶς εἰς τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν δμωῶν, ἐξ ὧν ἔθριθον τὰ Ὀμηρικὰ Μέλαθρα. Ὁ δὲ περὶ τῆς Βρισηίδος ὄρκος ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ὅλως ἐξαιρετικῆς ἀξίας, ἣν εἶχεν αὕτη, ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων, διὰ τὸν Ἀχιλλέα.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ Βρισηὶς ἤλπιζε τὴν νομιμοποίησιν τῶν μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως σχέσεων αὐτῆς, καθόσον, ὅτε ὁ ἥρως ἀνήρπαξεν αὐτήν, φονεύσας τὸν σύζυγον αὐτῆς, καὶ λεηλατήσας τὴν πόλιν, ὁ Πάτροκλος παρηγόρησεν αὐτάν, λέγων

. Ἀχιλλῆος θείοιο
κουριδίην ἄλοχον θήσειν, ἄξειν τ' ἐνὶ νηυσὶν
ἐς φθίην, δαίσειν δὲ γάμον μετὰ Μυρμιδόνεσσιν.

Ίλ. Τ. 299.

Τοσοῦτον δ' ἐπὶ τούτῳ γινωσκόμεναι ἡ εὐγενὴς νέα γυνή, ὥστε ὅτε, ἀποδιδομένη ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος τῷ Ἀχιλλεῖ, ὁρᾷ τὸ καθημαγμένον πτώμα τοῦ Πατρόκλου, ἐκρήγνυται εἰς πικροὺς γόους, καὶ

ἀμφ' αὐτῷ χυμένη λίγ' ἐκώκυε, χερσὶ δ' ἄμυσσεν
στήθεα τ' ἡδ' ἀπαλὴν δειρὴν ἰδὲ καλὰ πρόσωπα.

αὐτόθι 285.

Ὅμοίως δὲ καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς ἐν τῇ φαντασιώδει αὐτοβιογραφίᾳ, ἣν διηγεῖται τῷ συδῶτῃ Εὐμαίῳ, λέγει ὅτι ἦν

άνερος άφνειοῦτο παῖς· πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι
υἱέες ἐν μεγάρῳ ἡμὲν τράφεν ἡδ' ἐγένοντο
γνήσιοι ἐξ ἀλόχου· ἐμὲ δ' ὦνητὴ τέκε μήτηρ
παλλακίς, ἀλλὰ με ἴσον ἰθαιγενέεσσιν ἐτίμα.

Ὅδ. Ξ. 203.

Καὶ ὁ Μενέλαος δὲ τὸν Μεγαπένθην ἀπέκτησεν ἐκ δούλης,
ἀλλὰ σημειωτέον ὅτι,

, . . . 'Ελένη δὲ θεοὶ γόνον οὐκέτ' ἔφαινον.

Ὅδ. Δ. 12.

Ἐπειδὴ δ' ἐτύγχανεν ἤδη καὶ προδεθικῶς τὴν ἡλικίαν, οὐδεμίαν εἶχε πλέον ἐλπίδα τῆς ἀποκτήσεως νομίμου διαδόχου. Φαίνεται δὲ ὅτι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τὸ πρᾶγμα ἐθεωρεῖτο συγκεχωρημένον, οὐδ' εἰσὶ σπάνια τὰ τοιαῦτα παραδείγματα ἐν τῇ Γραφῇ. Καὶ ἡ μὲν ὕπαρξις τοιούτων σχέσεων, καὶ ἡ γέννησις νόθων τέκνων οὐδὲν θεβαίως ἔχει τὸ ἐξαιρετικόν, ἀλλὰ προσκρούει ἀναμφιρρήστως εἰς τὰς μεταγενεστέρας περὶ εὐπρεπείας ἰδέας ἡ ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ συμβίωσις παλλακίδων μετὰ τῆς νομίμου συζύγου. Ὅτι δὲ καὶ ἐν τῇ Ὀμηρικῇ ἐποχῇ τὸ ἐν λόγῳ ἔθιμον ἐτύγχανεν οὐχὶ γενικὸν καὶ παρὰ πολλῶν κατεκρίνετο, ἀποδεικνύει τὸ παράδειγμα τοῦ Λαέρτου, ὅστις τὴν δούλην Εὐρύκλειαν

ἴσα δέ μιν κεδνῇ ἀλόχῳ τίεν ἐν μεγάροισιν.

εὐνῇ δ' οὔ ποτ' ἔμικτο, χόλον θ' ἀλέεινε γυναικός.

Ἰλ. Α. 433.

Ὅποῖα δ' ἀφ' ἐτέρου προέκυπτον ὥς ἐκ τούτου σκάνδαλα, εἶδομεν ἤδη ἐκ τῆς θλιθερᾶς ἱστορίας τοῦ Φοίνικος, ὅστις, παροτρυνθεὶς ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ εἰς τὴν γνωστὴν μετὰ τῆς παλλακίδος τοῦ πατρὸς ἀθεμιτουργίαν, ὑφίσταται παντοῖα δεινά.

Καὶ ταῦτα μὲν εἰσι τὰ ζοφερά τῆς εἰκόνης χρώματα, οὐδεμία ὁμῶς ἀμφιβολία, ὅτι ὑπῆρχον καὶ συνοικέσια, ἐν οἷς οὐδ' εἰσεχώρει ἡ ἰδέα τῆς παρὰ τὴν σύζυγον ὑπάρξεως ἐτέρων γυναικῶν, ὥς λαμπρὰν δ' ἐκπροσώπησιν πάντων τούτων ἐζωγράφησεν ὁ Ὅμηρος τὴν τρυφερὰν συμβίωσιν τοῦ Ἑκτορος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης.

Οὐδ' ἐστὶν ἀκριβῶς ἀληθές, ὥς τινες ἰσχυρίσθησαν, ὅτι ἔτι μείζονος τῶν ἐγγάμων ἐλευθερίας ἀπῆλαυον οἱ ἄγαμοι ἄνδρες. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἐφίλει θεβαίως τρυφερῶς τὴν Βρισηίδα, κ' ἐδάκρυσεν

ιδὼν αὐτὴν ἀπαγομένην. Ἐνιοὶ συγγραφεῖς παρατηροῦσιν ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Ἀχιλλεὺς ἦν Μυρμιδῶν, καὶ οὐχὶ Ἕλληνα, καὶ ὅτι τὰ δάκρυα αὐτοῦ προσέκλεσεν ἡ ἀγανάκτησις μᾶλλον, ἢ ὁ ἔρως. Ἀλλὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν θεωροῦμεν ματαίᾳς τὰς λεπτολογίας ταύτας, καθόσον πλήν τοῦ Πηλεΐδου, καὶ ὁ Πάτροκλος, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἥρωες εἶχον θεθαίως παρ' αὐτοῖς τοιαύτας αἰχμαλώτους. Ἀλλὰ τί τὸ ἄπορον, καὶ κατὰ ποίαν ἐποχὴν οἱ νέοι, καὶ ἰδίως οἱ στρατιῶται, κατεκρίθησαν ἐπὶ τοιαύταις παρεκτροπαῖς. Ἀφ' ἐτέρου δὲ ὁ δαιμόνιος ἀοιδός, ὥσει μαντεύων τὸν ἐπὶ τούτῳ ψόγον τῶν αὐστηροτέρων, διέγραψεν ἡμῖν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀσπίλου Τηλεμάχου, ὅπως ὑποδείξῃ ἡμῖν ὅποιον κατενόει τὸν νέον μεγιστᾶνα, ὅσας ἀνετρέφετο ἐν τῇ πατρικῇ Μελλάθρῳ, ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς μητρός, καὶ πρὶν ἢ ἀναμιγῇ εἰς τὸν θορυβώδη βίον τῶν στρατοπέδων.

Ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς Χρυσῆίδος, καὶ Βρισηΐδος βλέπομεν, ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν παλλακίδων τούτων ἦσαν αἰχμάλωτοι, καὶ ἐθεωροῦντο ὡς τὸ κάλλιστον μέρος τῶν λαφύρων. Ἀληθές ἐστι δυστυχῶς, ὅτι ἄλλαι ἀπλῶς ἡγοράζοντο, ἀλλ' ὡς λεχθήσεται εἰς τὸ περὶ δούλων κεφάλαιον, αὗται ἀποτελοῦσι τὴν μειονότητα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἔπεται, ὅτι ἡ Ὀμηρικὴ ἐποχὴ οὐδὲ πολὺ κρείσσων ἦν ἴσως τῶν μεταγενεστέρων, ἀλλὰ καὶ οὐδὲ χείρων, ὡς θέλουσιν οἱ ψέγοντες αὐτήν. Ἐφ' ὅσον τις μελετᾷ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου, εὕρισκει ὅτι οὗτος ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ὀλίγον μετεβλήθη, καὶ παρίσταται ὁ αὐτὸς κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ περιστάσεις, αἵτινες μοιραίως ἐπανέρχονται, ἐν τῇ φορᾷ τῶν αἰώνων. Αἱ παρ' Ὀμήρῳ γυναῖκες εἶχον καὶ τὰς ἀρετὰς, καὶ τὰς κακίας, αἵτινες ἀνέκαθεν “φρένας ἡπεροπεύει θηλυτέρῃσι γυναιξί.”

Περὶ τῆς παραλυσίας τῶν δμῶν, καὶ ἐν γένει τῶν εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις ἀνηκουσῶν, ἱκανὰ λέγονται, ὅπως ἐντελῶς φωτίσωσιν ἡμᾶς. Ἀρκεῖ ἡ ὑπόμνησις τῶν θεραπαινίδων τῆς Πηνελόπης, αἵτινες συνέζων ἀναφανδὸν μετὰ τῶν μνηστήρων, καὶ διὰ τε τῶν πράξεων, καὶ τῶν λόγων αὐτῶν, παρίστανται ὡς ἐστερημέναι πάσης αἰδοῦς, καὶ ἄξιαι τῆς ἀναμενούσης αὐτὰς τύχης.

Καὶ ὁ Εὐμαιοὺς δέ, διηγούμενος τῷ Ὀδυσσεῖ πῶς ἀνηρπάγη ἐκ τῶν Μεγάρων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὑπὸ Φοινίκων ναυτῶν, συνενοη-

θέντων μετὰ τῆς τροφοῦ αὐτοῦ, ἐπιλέγει ὅτι αὕτη μὲν ἦν “καλή τε μεγάλη τε, καὶ ἀγλὰ ἔργα εἰδυῖα”, ὅτι δὲ οἱ ναῦται, ἰδόντες αὐτήν, ἡμιλλῶντο

πλυνούσῃ τις πρῶτα μίγῃ κοίλῃ παρὰ νηϊ
εὖνῃ καὶ φιλότῃτι,

Ὅδ. Ο. 421.

Ἀλλὰ ποία ἐποχὴ ἐστὶν ἄμοιρος τῶν τοιούτων; Οὐχὶ βεβαίως ἡ ἡμετέρα, καθ’ ἣν, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῆς στατιστικῆς, τὸ πέμπτον τῶν γυναικῶν πάσης μεγαλοπόλεως ἀποζῇ διὰ τῆς ἀπεμπολήσεως τῶν θελγῆτρων αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε .

ΟΙ ΠΑΙΔΕΣ.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.

Εὐτυχὲς συνοικέσιον ἐθεωρεῖτο ὡς εὐλογούμενον ὑπὸ τῶν Θεῶν διὰ τῆς ἀποκτήσεως τέκνων, ἡ δ’ ἀκαρπία ὡς μέγα δυστύχημα. Καύχημα ἐπομένως τῶν γονέων ἦν ἡ πολυτεχνία, ἥτις ἐνίοτε ἀποβαίνει μυθώδης.¹ Τοῖς πᾶσι γνωστὴ τυγχάνει ἡ ἱστορία τῆς Νιόβης,

τῇ περ δώδεκα παῖδες ἐνὶ μεγάροισι ὄλοντο,
ἕξ μὲν θυγατέρες, ἕξ δ’ υἱέες ἠβύωντες,

Ἰλ. Ω. 604.

φονευθέντες οἱ μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, αἱ δὲ ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος, διότι ἡ Νιόβη, ἐν τῇ εὐτυχίᾳ αὐτῆς, “Λητοῖ ἰσάσκετο καλλιπαρήῳ”. Καὶ ἡ Ἑκάβη δὲ λέγεται μήτηρ ἐννεακαίδεκα, υἱῶν ἐν ᾧ ὁ Πρίαμος εἶχε πεντήκοντα, ἀποκτήσας τοὺς ἑτέρους ἐκ διαφόρων γυναικῶν. Ἰλ. Ω. 497.

Ἡ πολυτεχνία αὕτη θεωρεῖται γενικῶς ὡς ἀπόδειξις τῆς ἠθικότητος τοῦ αἵωνος· φαίνεται δὲ ὅτι αἱ γυναῖκες κ’ ἐν προκεχωρηκυῖα

¹ LENZ, Geschichte der Weiber im heroischen Zeitalter. Σ. 190. Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι, 227.

